

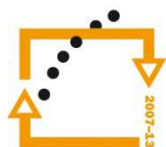
Základní škola, Šlapanice, okres Brno-venkov, příspěvková organizace
Masarykovo nám. 1594/16, 664 51 Šlapanice
www.zsslapanice.cz

MODERNÍ A KONKURENCESCHOPNÁ ŠKOLA

reg. č.: CZ.1.07/1.4.00/21.2389

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

**OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost**

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Slova jednoznačná a mnohoznačná

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

VY_32_INOVACE_BK_01-14_CJ-7

autor

Markéta Bokorová

vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace

předmět: Český jazyk a literatura

ročník: 7.

ZŠ Šlapanice 2012 – 2013

Slova jednoznačná a mnohoznačná

Slova

jednoznačná

Mají jen jeden
význam.

př. Brno, váza
úsečka, míč

mnohoznačná

Mají více
významů.

př. ručička, oko,
zub, hlava

Úkol 1

Rozhodni, která slova jsou jednoznačná a která mnohoznačná.

stavba	mnohoznačné
nůž	jednoznačné
pata	mnohoznačné
samota	mnohoznačné
vodník	jednoznačné
hvězda	mnohoznačné
papír	jednoznačné
kmen	mnohoznačné
pažitka	jednoznačné

Slova mnohoznačná vznikají na základě dvou postupů metafory a metonymie.

metafora

Je to přenesení slova na jinou skutečnost na základě podobnosti.

př. jazyk
lidský orgán

se podobá

jazyku u boty

metonymie

Je to přenesení slova na jinou skutečnost na základě vnitřních souvislostí.

př. jazyk
lidský orgán

používáme a proto souvisí s

jazykem (řečí)

metafora

zub

ucho

list

ručička

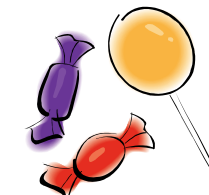
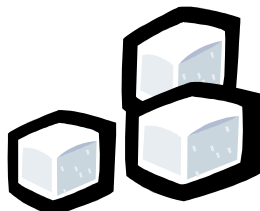

ježek

metonymie

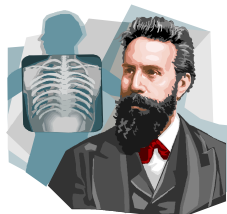
sladkost

hlídka

rentgen

kašmír

sběr

Úkol 2

Rozhodni, zda významy následujících slov spojuje podobnost (metafora) či souvislost (metonymie).

hlas

souvislost

hvězda

souvislost

lopatka

podobnost

nákup

souvislost

pascal

souvislost

myš

podobnost

hřebínek

podobnost

rakvička

podobnost

školka

souvislost

synonyma

Jsou to slova se stejným nebo podobným významem (tzv. souznačná).

Obohacují jazyk a umožňují vyjádření jemných významových odstínů.

Některá synonyma můžeme zaměnit vždy (př. **hezký – pěkný**), jiná nikoli (př. **práce – dřina**).

Mohou se lišit slohovým zabarvením: slova slohově neutrální (lze je použít vždy), knižní, hovorová, citově zabarvená, básnická, nářeční, odborné názvy apod.

Úkol 3: Které dvojice můžeme vždy zaměnit? Čím se synonyma liší?

chlapec – ogar

ne (nářeční)

košíková – basketbal

ano

hoch – chlapec

ano

odpovědět – odvětit

ne (knižní)

stále – pořád

ne (hovorové)

jaro – vesna

ne (básnické)

výsadkář – parašutista

ano

podobizna – portrét

ano

antonyma

Jsou to slova s opačným významem.

Jedno slovo může mít více antonym s různými významy, např. **pravý** – 1. **levý**, 2. **falešný**.

Všechna slova nemají antonymum!

Při ironickém vyjadřování užíváme některá slova v protikladném smyslu, např. To nám ale *pěkně* začíná! (Slovo *pěkně* je zde myšleno *špatně*).

Úkol 4: Najdi antonyma pro všechny významy daného slova (se slovníkem).

omezený	nekonečný, bezmezný, plný (k významu ohraničený, limitovaný) velký (k významu malý, nepatrný) chytrý, bystrý, inteligentní (k významu hloupý)
lehký	těžký (kufř) náročný, obtížný (úkol) hluboký (spánek)

homonyma

Jsou to slova, která stejně zní, ale jejich významy spolu vůbec nesouvisí (tzv. slova souzvučná).

Rozlišujeme pravá homonyma (slova jsou úplně stejná): **raketa** (létající zařízení a pálka), **puma** (zvíře a bomba), **pila** (nástroj na řezání a pít).

Rozlišujeme nepravá homonyma (shodují se jen ve výslovnosti): **být** a **bít** (existovat a mlátit), **správa** a **zpráva** (řízení a sdělení).

Od homonym rozlišujeme slova mnohoznačná!

Úkol 5: Napiš významy jednotlivých homonym.

puk	u kalhot, v hokeji
kolej	pro vlak, ubytování pro studenty
los	zvíře, výherní lístek
kynout	nabýt (těsto), zdravit
září	podzimní měsíc, svítí
zámek	stavba, u dveří
má	moje, mít (vlastnit)
jez	jíst, splav
topit	v kamnech, dusit někoho ve vodě
pas	část těla, cestovní doklad

termíny

Jsou to odborné názvy (slova s jednoznačným významem).

Užívají se v odborném vyjadřování. Nejsou nikdy citově zabarvené.

Mohou být jednoslovné (př. **sloveso**) nebo jako sousloví, tedy víceslovné (př. **přídatvé jméno**).

Bývají domácího původu (př. **mluvnice**) nebo přejaté (př. **gramatika**).

Soubor termínů daného oboru tvoří názvosloví neboli terminologii.

Úkol 6: Přiřaď jednotlivé termíny k osmi oborům (učebním předmětům).

poezie, poledník, doba bronzová, balada, doplněk, střídavý rým, babočka admirál, přirozená čísla, vztlková síla, piano, gravitace, repetice, sousloví, archeologie, sopečná činnost, geometrie, slovesný rod, pazourek, mollová stupnice, páka, zlomky, chlopeň, cytoplazma, savana

Úkol 6 - řešení

literatura:	poezie, balada, střídavý rým
zeměpis:	poledník, sopečná činnost, savana
přírodopis:	babočka admirál, chlopeň, cytoplazma
matematika:	přirozená čísla, geometrie, zlomky
fyzika:	vztlaková síla, gravitace, páka
hudba:	piano, repetice, mollová stupnice
dějepis:	doba bronzová, archeologie, pazourek
mluvnice:	doplněk, sousloví, slovesný rod

Test

1. Slovo, které má více významů je:

- a) synonymum
- b) mnohoznačné
- c) jednoznačné

2. Přenesení slova na základě podobnosti říkáme:

- a) metafora
- b) metonymie
- c) ironie

3. Které slovo nebylo přeneseno na základě vnitřních souvislostí?

- a) hvězda
- b) myš
- c) pascal

Test

4. Slova opačného významu jsou:

- a) homonyma
- b) antonyma
- c) synonyma

5. Kterou z následujících dvojic nemůžeme vždy zaměnit?

- a) těžký a obtížný
- b) vrtulník a helikoptéra
- c) louže a kaluž

6. Homonyma jsou:

- a) odborné termíny
- b) slova stejného nebo podobného významu
- c) slova která stejně zní, ale jejich významy spolu vůbec nesouvisí

Test

7. Slova gramatika a mluvnice jsou navzájem:

- a) homonyma
- b) synonyma
- c) antonyma

8. Které slovo je slovo mnohoznačné?

- a) rys
- b) kohoutek
- c) ucho

9. Které z uvedených slov je termín?

- a) prvočíslo
- b) mráz
- c) kuchařka

Zdroj

obrázky

www.office.microsoft.com

slovník

Slovník českých synonym a antonym